

Кухар Олександр Васильович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права, <https://orcid.org/0000-0003-4897-9636>
Державний біотехнологічний університет

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО АНАЛІЗУ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена імплементації системного підходу в розробці структури економічної безпеки підприємств аграрного сектора України. Обґрунтовано, що до економічної безпеки підприємств аграрного сектора економіки як системи необхідно віднести наступні її складові: продовольчу; екологічної безпеки; біологічну (ресурсну); фінансово-кредитну; соціальну; керування і керування запасами; соціальних індикаторів; страхового забезпечення; державного регулювання; сільськогосподарської кооперації; моніторингу; сільськогосподарської інформації; землеробства і тваринництва; машин; зайнятості населення; торгівлі; оптових продовольчих ринків; наукового забезпечення тощо. Вказане створює уявлення про структурно-логічну схему взаємозв'язку і взаємовпливу основних елементів системи економічної безпеки аграрних підприємств. Визначено, що елементи та підсистеми системи економічної безпеки підприємств аграрного сектора відзначаються конкретними принципами. Зокрема, встановлено, що ресурсний принцип позначає, що підсистеми взаємодіють ресурсними потоками для забезпечення всіма необхідними ресурсами для реалізації головної мети – економічної безпеки аграрного сектора; інформаційний принцип передбачає обмін інформацією між підсистемами для забезпечення стійкості всієї системи; організаційний принцип визначає взаємозв'язок підсистем для ефективного досягнення головної мети; технологічний принцип позначає технологічне зв'язування підсистем у процесі перетворення ресурсів для досягнення цілей продовольчого та сировинного забезпечення; функціонально-цільовий принцип визначає, що підсистеми з своїми цільовими функціями сприяють досягненню загальної мети - економічної безпеки аграрного сектора. Розвинуто типологію структурних складових системи управління економічною безпекою аграрного підприємства. Здійснено обґрунтування виділення функціональних компонент та елементів даної системи. Типологія структурних складових системи управління економічною безпекою аграрного підприємства включає такі елементи, як екологічні, ресурсні, фінансово-кредитні, інтеграційні, моніторингові, інформаційні, виробничі, техніко-технологічні, кадрові та збутові, а також компонент наукового та інноваційного забезпечення, управління запасами, страхового забезпечення, державного регулювання.

Ключові слова: безпека, структура, типологія, функціональні компоненти, економічна безпека, аграрні підприємства.

Oleksandr Kukhar, Candidate Of Law Sciences, Associate Professor, <https://orcid.org/0000-0003-4897-9636>

State Biotechnological University

IMPLEMENTATION OF A SYSTEMATIC APPROACH TO THE ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Abstract. The article is devoted to implementing a systematic approach to developing the economic security structure of enterprises in Ukraine's agrarian sector. It is substantiated that the economic security of enterprises of the agrarian sector of the economy as a system should include

the following components: food; environmental safety; biological (resource); financial and credit; social; inventory management and management; social indicators; insurance coverage; state regulation; agricultural cooperation; Monitoring; agricultural information; agriculture and animal husbandry; Machines; employment; Trade; wholesale food markets; scientific support, etc. This creates an idea of the structural and logical scheme of interconnection and mutual influence of the main elements of the system of economic security of agricultural enterprises. It is determined that the elements and subsystems of the system of economic security of enterprises in the agricultural sector are marked by specific principles. In particular, it is determined that the resource principle means that the subsystems interact with resource flows to provide all the necessary resources for the implementation of the main goal – economic security in the agricultural sector; the information principle provides for the exchange of information between subsystems to ensure the stability of the entire system; the organizational principle defines the interconnection of subsystems for the effective achievement of the main goal; technological principle denotes the technological coupling of subsystems in the process of transforming resources to achieve the goals of food and raw material supply; The functional-target principle determines that subsystems with their target functions contribute to the achievement of the overall goal - the economic security of the agricultural sector. A typology of structural components of an agrarian enterprise's management of economic security has been developed. The substantiation of the allocation of functional components and elements of this system is carried out. The typology of structural components of the system of management of economic security of an agricultural enterprise includes such elements as environmental, resource, financial and credit, integration, monitoring, information, production, technical and technological, personnel and sales, as well as a component of scientific and innovative support, inventory management, insurance provision, state regulation.

Keywords: *security, structure, typology, functional components, economic security, agrarian enterprises.*

Постановка проблеми. Економічна безпека аграрних підприємств в Україні є критично важливою в умовах, коли сільське господарство визначає економічну стійкість країни, забезпечує продовольчу безпеку і є ключовим джерелом зайнятості. Забезпечення економічної безпеки сприяє розвитку галузі, повертає інвестиції та забезпечує сталість економічного внеску аграрного сектора в Україні. Розробка та впровадження структури економічної безпеки є актуальним завданням для аграрних підприємств України, оскільки це сприяє їхній стійкості та конкурентоспроможності в умовах невизначеності та ризиків. Аграрний сектор чутливий до змін на зовнішніх ринках, таких як цінові коливання, торговельні бар'єри та економічна нестабільність. Структура економічної безпеки дозволяє підприємствам адаптуватися до таких викликів. Забезпечення стабільності фінансових ресурсів та управління фінансами є важливим елементом економічної безпеки для агропідприємств. Ефективність та надійність логістичних систем важливі для підприємств аграрного сектора. Структура економічної безпеки включає планування та

управління логістичними ланцюгами, що впливає на конкурентоспроможність. Врахування соціальних аспектів, таких як управління персоналом та взаємодія з спільнотами, також є важливою частиною структури економічної безпеки, особливо в сільських районах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії, методології та методики формування, аналізу та імплементації системи економічної безпеки на мікрорівні висвітлені в наукових працях таких науковців: Власюк О.С., Дуюнова Т.В., Захаров О.І., Пригунов П.Я., Кавун С.В., Маковоз О.С., Ніценко В.С., Руденко С.В., Утенкова К.О. Шкарлет С.М., Ярова Ю.О., Артеменко Л.П. [1-9] та інших. Втім значна кількість проблемних питань, які торкаються критеріїв дотримання економічної безпеки аграрних підприємств, створення передумов їх економічного зростання, зокрема, через упорядкування структури економічної безпеки підприємств залишаються недостатньою мірою проробленими.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз структури економічної безпеки підприємств аграрного сектора України в контексті імплементації системного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека аграрного сектора, що розглядається як економічна категорія, має високий рівень складності у своїй системній структурі. Для вивчення цього складного поняття ефективно використовувати теорію економічних систем. Ця теорія базується на таких методологічних положеннях, як залежність кожного елемента від його місця та функцій у системі, враховуючи, що властивості системи в цілому не є простою сумою властивостей її складових; зумовленість поведінки системи властивостями її структури та особливостями її окремих елементів; механізм взаємодії системи та середовища; ієрархічність даної системи; всебічна багатовимірність її відображення та інші аспекти. До цих ознак слід додати динамічність системи, тобто її функціонування в часі, що забезпечує цілеспрямований

характер процесів, які визначають загальний розвиток системи.

Система економічної безпеки підприємств аграрного сектора повинна ґрунтуватися на таких принципах, як самозабезпеченість, незалежність, доступність та якість. Ці якісні характеристики важливо враховувати при формуванні державної політики з питань економічної безпеки аграрного сектора, щоб забезпечити ефективний розвиток агропромислового комплексу, активну зовнішньоекономічну діяльність у сфері сільського господарства, стабільне формування доходів населення та забезпечення збалансованого та якісного харчування.

Необхідність системного обґрунтування категорії економічної безпеки підприємств аграрного сектора пояснюється тим, що з врахуванням її змісту повинні бути сформульовані всі складові повноцінної системи безпеки аграрного сектора. Дослідження показали, що до головних складових цієї системи слід віднести економічну стабільність аграрного сектора, стійку систему продовольчого та сировинного забезпечення, що ґрунтується на потужному національному агропромисловому комплексі, здатному постійно забезпечувати населення продуктами харчування та промисловістю сировиною на необхідному рівні, адекватно реагуючи на кон'юнктуру ринку; систему фізичної і економічної доступності необхідної кількості та асортименту продовольства для різних категорій населення, що забезпечується їх платоспроможністю, яка не піддає під загрозу і не підриває задоволення інших основних потреб; систему захищеності вітчизняного виробника аграрних товарів від імпортової залежності, як у формі продовольства, так і у формі ресурсного забезпечення.

Система повноцінної економічної безпеки підприємств аграрного сектора передбачає створення ефективної організаційно-функціональної структури. Ця структура може включати наукову теорію економічної безпеки аграрного сектора, концепцію продовольчої безпеки, продовольчу політику, державні та суспільні інститути, організаційно-економічний механізм,

показники і індикатори економічної безпеки, моніторинг фактичного стану економічної безпеки аграрного сектора.

Існує безліч систем, де деякі з них пов'язані з економічною безпекою аграрного сектора. Ці системи включають виробничу, біологічну (ресурсну), соціальну, управління підприємством та територією, керування якістю продукції, соціальні індикатори, страхове забезпечення, державне регулювання, моніторинг, машини, зайнятість населення, торгівлю та оптові продовольчі ринки, наукове забезпечення, формування та розподіл продовольчих та сировинних ресурсів, споживання, управління та інші [2, 7].

Під системою виробництва у контексті економічної безпеки розуміється організація виробничого процесу для випуску продукції та забезпечення необхідної кількості продуктів харчування. Це є основним елементом системи економічної безпеки аграрного сектора, оскільки ефективність аграрних виробників безпосередньо впливає на економічну безпеку.

Біологічна система включає всі елементи, пов'язані з природним середовищем, які взаємодіють та залежать один від одного [7]. Для сільського господарства це включає земельні, водні та лісові ресурси, які визначають природне середовище для виробничої діяльності. Якісні характеристики цих ресурсів визначають потенційні можливості продовольчого та сировинного самозабезпечення території та економічну безпеку аграрного сектора.

Соціальна система включає соціальну інфраструктуру, трудові ресурси та трудові резерви, визначаючи потенційні можливості відтворення кваліфікованих кадрів сільськогосподарського виробництва. Стабільність соціальної системи залежить від ефективності економічної системи та виробничої системи.

Система соціальних індикаторів включає показники, що характеризують стан соціальної сфери та рівень життя населення. Ця система є доповненням до соціальної системи та моніторингом її функціонування.

Можливий висновок про існування двох систем різного рівня: системи керування агропідприємством та системи керування територією. Вважаємо,

що можна розглядати систему керування економічною безпекою аграрного сектора як комплекс структур різного рівня. Наявність ефективної структури управління в цій системі дозволяє більш кваліфіковано розв'язувати завдання, такі як визначення пріоритетів розвитку елементів комплексної системи економічної безпеки аграрного сектора, раціональне співвідношення між рівнем продовольчого та сировинного самозабезпечення території та обсягами імпорту харчових продуктів, контроль за якістю продукції.

Система керування якістю продукції, пов'язана не лише з продовольством і сільськогосподарською сировиною, а й із сферою обслуговування (переробка, аграрний сервіс і т.д.). Нова, більш оперативна система керування якістю продукції виникла в результаті зміни адміністративно-командних методів керування. Важлива складова комплексної системи економічної безпеки – система керування запасами, необхідна для компенсації можливого недовироблення у неурожайні роки та регулювання ринкової ситуації.

Система страхового забезпечення, як науково обґрунтована система відшкодування збитків у майновому страхуванні, служить для компенсації невизначеності економічної політики та формування продовольчих та сировинних запасів. Більшість систем тісно пов'язані із системою державного регулювання економічною безпекою аграрного сектора, що включає різноманітні важелі та інструменти для впливу на ринкові процеси та підтримки економічної безпеки аграрного сектора.

Система керування агропідприємством та система керування територією існують на різних рівнях. У контексті економічної безпеки аграрного сектора можна розглядати систему керування як сукупність структур різного рівня, що визначає пріоритети розвитку та співвідношення продовольчого та сировинного самозабезпечення території. Ефективна структура управління в системі економічної безпеки дозволяє кваліфіковано вирішувати завдання, такі як контроль якості продукції та управління запасами, що є важливим для захисту населення від недоброякісної продукції.

Система керування якістю продукції, пов'язана з продовольством і сільськогосподарською сировиною, а також обслуговуванням, виникла як результат переходу від адміністративно-командних методів до більш оперативної системи. Важлива складова економічної безпеки - система керування запасами, необхідна для компенсації можливого недовироблення та регулювання ринкової ситуації.

Система страхового забезпечення, як науково обґрунтована система відшкодування збитків у майновому страхуванні, вирішує питання невизначеності економічної політики та формування запасів. Взаємозв'язок цих систем із системою державного регулювання економічною безпекою аграрного сектора підкреслює важливість ефективної державної підтримки для забезпечення економічної безпеки.

Система торгівлі та оптових ринків є складовою економічної безпеки аграрного сектора, представляючи пункти для операцій з продажу аграрної продукції. Успішна робота цієї системи залежить від підтримки держави, яка дозволяє сільським виробникам ефективно продавати свою продукцію, забезпечуючи належний рівень життя та безпеку аграрного сектора [1].

Система моніторингу є іншим елементом економічної безпеки аграрного сектора, що забезпечує відстеження стану системи продовольчої безпеки. Це надає гнучкість та передбачуваність, сприяючи високій ефективності та своєчасним корекціям взаємодії елементів системи [2].

Важливість екологічного моніторингу в сільському господарстві на сучасному етапі стає настільки належною, що вимагає постійного контролю за забрудненням різних середовищ. Такий моніторинг є важливим для екологізації технологій оброблення сільськогосподарських культур та забезпечує своєчасні корективи для досягнення екологічної стійкості.

Система зайнятості населення є ключовим елементом комплексної системи економічної безпеки аграрного сектора, де вища зайнятість сприяє зниженню безробіття, підвищенню купівельної спроможності населення та покращенню економічної безпеки.

Система сільськогосподарського наукового забезпечення включає навчальні та наукові заклади сільськогосподарського профілю, сприяючи кадровому та науково-дослідному забезпеченню галузі. Це важливо для вирішення завдань економічної безпеки аграрного сектора на різних територіях.

Система зональної техніки є значущою складовою, де розробка техніки має враховувати особливості регіонів та забезпечувати високу надійність та ефективність. Раціональна технічна підтримка є важливим фактором для збереження економічної безпеки країни.

Система формування та розподілу ресурсів включає в себе ринки сільськогосподарської продукції, формування державних фондів та резервів, експорт та імпорт аграрної продукції. Ефективне управління цією системою допомагає забезпечити сталість економічної безпеки аграрного сектора.

Продовольчі та сировинні резерви є складовою цієї системи економічної безпеки аграрного сектора, поділеною на оперативні та стратегічні. Оперативні фонди продовольчого резерву використовуються для стабілізації продовольчого ринку у торгівлі, громадському харчуванні та спеціальних суспільних фондах продовольства. Вони вирішують завдання, пов'язані з сезонністю виробництва сільгосппродукції та безперервним забезпеченням продуктами харчування населення. Стратегічні фонди резервів сировини формуються на довготривалій основі їх використання та є прерогативою органів держави, що робить їх самостійним елементом системи економічної безпеки.

Показники системи формування і розподілу ресурсів включають обсяги та асортимент, що фактично надходять до місць споживання, порівняно з потребами населення та промисловості. Це охоплює обсяг і структуру продуктів харчування, придбаних населенням різних соціальних груп, порівняно з нормативами, а також питому вагу імпорту та експорту у загальному обсязі всіх ресурсів. Додатково, обсяг державних фондів та резервів порівнюється з нормативами, а обсяг поставок для спеціальних споживачів порівнюється з встановленими нормами.

Кінцевою фазою функціонування економічної безпеки аграрного сектора є споживання. Система споживання повинна забезпечити працездатність промисловості, калорійність харчування, відповідну затратам організму. Важливо також враховувати оптимальну екологічну чистоту продуктів та їх насиченість мінеральними речовинами відповідно до фізіології людини.

Ефективне функціонування системи економічної безпеки аграрного сектора залежить від стійкості підсистеми забезпечення, структурних змін в аграрному секторі економіки, інвестиційної політики, формування підсистеми матеріально-технічного забезпечення, удосконалення податкового законодавства, банківського обслуговування, створення товарних запасів матеріально-технічних засобів, ефективної системи страхування урожаїв і майна аграрних підприємств, науково-інформаційного забезпечення.

У системі управління економічною безпекою аграрного сектора перехід до регульованих ринкових відносин пов'язаний з трансформацією відносин власності. Це означає конкуренцію різних форм власності та господарювання, використання оптових продовольчих ринків, розвиток маркетингу, формування ринків засобів виробництва, товарів і послуг. Важливим елементом проведення державної аграрної політики є регулювання продовольчих ринків через закупівлю продукції та продовольчі інтервенції. Підсистема управління включає такі важелі, як податки, кредити, субсидії, а також метод програмно-цільового планування, що є домінуючим у вирішенні пріоритетних проблем економічної безпеки аграрного сектора.

Отже, під час нашого дослідження ми визначили, що найважливішим теоретичним аспектом в розгляді економічної безпеки аграрного сектора є установлення системи, в якій відбуваються процеси забезпечення безпеки. Основні впливові фактори на тенденції формування економічної безпеки в аграрному секторі можна визначити на макроекономічному рівні та в контексті самого агроформування. Таким чином, структура повинна адекватно відображати фактори обох рівнів.

Наше дослідження базується на принципі систематизації, що означає розміщення елементів економічної безпеки відповідно до їхніх спільних ознак, які виявлені шляхом заздалегідь встановлених причинно-наслідкових зв'язків.

Оскільки система представляє собою взаємопов'язану групу елементів, об'єднаних в цілісну структуру, кожна окрема система може бути включена як складова частина в систему вищого порядку – систему формування економічної безпеки аграрного сектора. Термін «системні дослідження» в сучасній науковій літературі визначає сукупність наукових проблем, що, незважаючи на їхню різноманітність, мають спільний підхід до розуміння та розгляду об'єктів, які досліджуються, з точки зору системи. Ці об'єкти виступають як єдине ціле в межах досліджуваної системи (управляюча підсистема, цільова, функціональна, забезпечуюча, зовнішнє середовище, витрати виробництва, результати виробництва, нові вимоги ринку тощо).

Підсистема в дослідженні – частина системи, яка володіє системними властивостями, а елементи системи – об'єкти, що розглядаються як єдине ціле (1.1-1.4; 2.1-2.4; 3.1-3.2; 4-1-4.2; «вхід», «вихід», «зовнішнє середовище», «зворотній зв'язок»).

Підсистеми загальної системи економічної безпеки складаються з таких складових:

1. Цільова підсистема.
  - 1.1. Задоволення потреб ринку у продуктах харчування.
  - 1.2. Одержання прибутку для відтворювального циклу.
  - 1.3. Підвищення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції.
  - 1.4. Забезпечення соціальної стабільності трудового колективу, регіону.
2. Забезпечуюча підсистема.
  - 2.1. Ресурсне забезпечення (крім основних і оборотних засобів).
  - 2.2. Забезпечення основними та оборотними засобами.
  - 2.3. Методичне забезпечення.
  - 2.4. Маркетингове забезпечення.
3. Функціональна підсистема.

3.1. Структура виробництва, сировини, продовольства.

3.2. Формування і розподіл ресурсів.

4. Управляюча підсистема.

4.1. Розробка управлінських рішень керівництвом агроформування.

4.2. Державне регулювання виробництва продовольчої сільськогосподарської продукції.

До компонентів «Зовнішнє середовище» системи, які впливають на економічну безпеку аграрного сектора, віднесені чинники макросередовища та інфраструктури регіону.

До компонентів «Вхід» системи віднесені витрати на виробництво продовольчої сільськогосподарської продукції.

До компонентів «Вихід» системи віднесені результати виробництва продуктів харчування.

До компонентів «Зворотній зв'язок» системи віднесена поява нових вимог ринку до продовольчої сільськогосподарської продукції.

Елементи та підсистеми системи економічної безпеки підприємств аграрного сектора відзначаються конкретними принципами. Ресурсний принцип позначає, що підсистеми взаємодіють ресурсними потоками для забезпечення всіма необхідними ресурсами для реалізації головної мети – економічної безпеки аграрного сектора. Інформаційний принцип передбачає обмін інформацією між підсистемами для забезпечення стійкості всієї системи. Організаційний принцип визначає взаємозв'язок підсистем для ефективного досягнення головної мети. Технологічний принцип позначає технологічне зв'язування підсистем у процесі перетворення ресурсів для досягнення цілей продовольчого та сировинного забезпечення. Функціонально-цільовий принцип визначає, що підсистеми з своїми цільовими функціями сприяють досягненню загальної мети - економічної безпеки аграрного сектора.

Системний підхід також повинен враховувати інституціональні аспекти, охоплюючи основні інституції аграрного сектора, такі як формальні

та неформальні правила, механізми їх виконання і норми поведінки, які визначають взаємодії між людьми. Під інституціоналізмом розуміється вплив неформальних правил на економічну поведінку людей.

У системі економічної безпеки аграрного сектора вхідні потоки характеризуються використанням природних ресурсів, таких як ґрунт, живі організми, абіотичні елементи і т.д. Структура ландшафтів, метеорологічні та кліматичні умови впливають на аграрне виробництво. Вихідні потоки в системі економічної безпеки формуються внаслідок внутрішнього і зовнішнього споживання продукції аграрного сектора на різних етапах сільськогосподарського виробництва. Балансування системи «вхід/вихід» вимагає алгоритмічного оцінювання результативності аграрного виробництва, а співвідношення «виходу» та «входу» може бути охарактеризовано коефіцієнтом корисної дії системи, який відображає ефективність економічної діяльності [].

Нами було розвинуто типологію структурних складових системи управління економічною безпекою аграрного підприємства шляхом виділення її функціональних компонент та елементів (рис. 1).

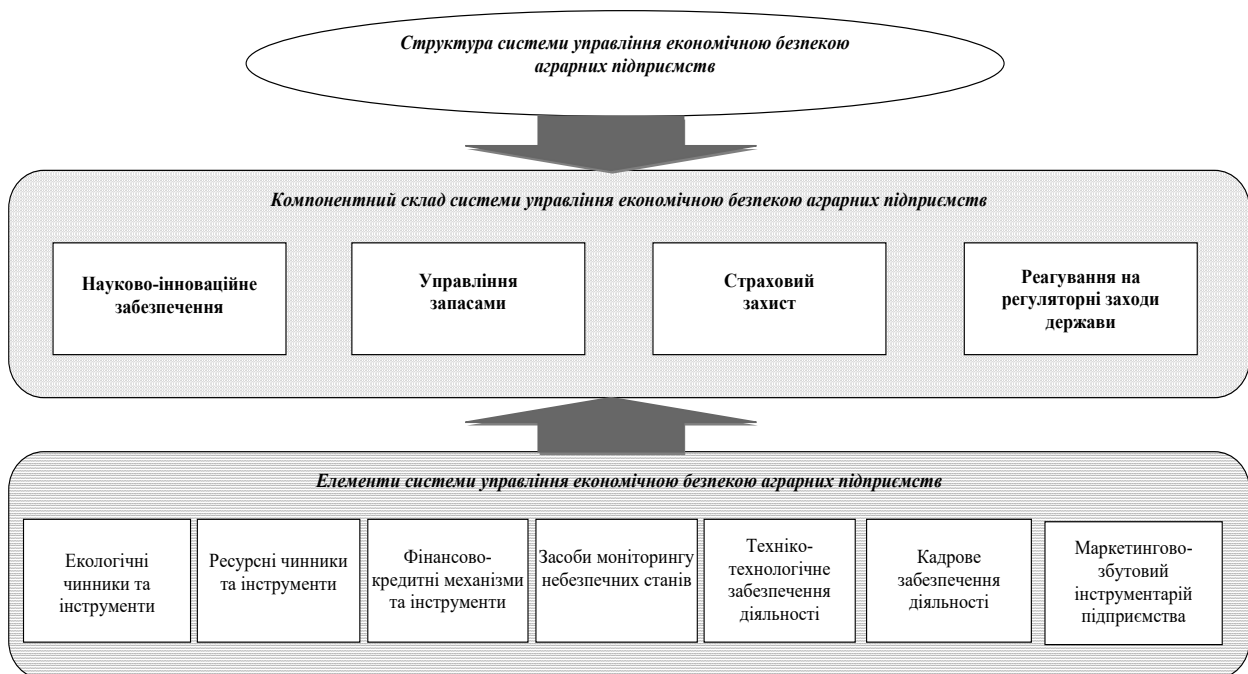

Рис. 1. Типологія структурних складових системи управління економічною безпекою аграрного підприємства.

Джерело: розроблено автором

Типологія структурних складових системи управління економічною безпекою аграрного підприємства включає такі елементи, як екологічні, ресурсні, фінансово-кредитні, інтеграційні, моніторингові, інформаційні, виробничі, техніко-технологічні, кадрові та збутові, а також компонент наукового та інноваційного забезпечення, управління запасами, страхового забезпечення, державного регулювання.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що економічна безпека підприємств аграрного сектора як економічна категорія має надзвичайно складну багаторівневу системну структуру. Система економічної безпеки аграрного сектора має базуватися на таких принципах: самозабезпеченість, незалежність, доступність, якість.

До економічної безпеки підприємств аграрного сектора як системи віднесено наступні її складові: продовольчу; екологічної безпеки; біологічну (ресурсну); фінансово-кредитну; соціальну; керування і керування запасами; соціальних індикаторів; страхового забезпечення; державного регулювання; сільськогосподарської кооперації; моніторингу; сільськогосподарської інформації; землеробства і тваринництва; машин; зайнятості населення; торгівлі; оптових продовольчих ринків; наукового забезпечення тощо. Вказане створює уявлення про структурно-логічну схему взаємозв'язку і взаємовпливу основних елементів системи економічної безпеки аграрних підприємств.

Типологія структурних складових системи управління економічною безпекою аграрного підприємства включає такі елементи, як екологічні, ресурсні, фінансово-кредитні, інтеграційні, моніторингові, інформаційні, виробничі, техніко-технологічні, кадрові та збутові, а також компонент наукового та інноваційного забезпечення, управління запасами, страхового забезпечення, державного регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Власюк О. С. *Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку: наук. доповідь*. Київ: Вид-во НІПМБ, 2008. 48 с.

2. Дуюнова Т. В. *Управління економічною безпекою аграрних підприємств: системи, механізми, інструментарій*. Харків: Смуґаста типографія, 2018. 321 с.
3. Захаров О. І., Пригунов П. Я. *Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навчальний посібник*. Київ: КНТ, 2008. 257 с.
4. Кавун С. В. *Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади* : монографія. Харків : ХНЕУ, 2009. 303 с.
5. Маковоз О. С. Аналіз структури економічної безпеки підприємств аграрного сектора України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 27. С. 198–203.
6. Ніценко В. С., Руденко С. В. Управління ризиками на підприємствах агропродовольчої сфери. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. 3. С. 12–21.
7. Утенкова К. О. *Економічна безпека аграрного сектора: теорія, методологія, практика* : монографія. Харків : ПромАрт, 2020. 360 с.
8. Шкарлет С. М. *Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія*. Київ : Книжкове вид-во НАУ. 2007. 436 с.
9. Ярова Ю. О., Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. С. 257–263.

REFERENCES:

1. Vlasiuk O. S. *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the system of economic science]. Kyiv. Vyd-vo NIPMB. 2008.
2. Duiunova T. V. *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu ahrarnykh pidpriemstv: systemy, mekhanizmy, instrumentarij* [Management of economic security of agrarian enterprises: systems, mechanisms, tools]. Kharkiv. Smuhasta typohrafiia. 2018.
3. Zakharov O. I. and Pryhunov P. Ya. *Orhanizatsiia ta upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu sub'iektiv hospodars'koi diial'nosti* [Organization and management of economic security of business entities]. KNT. Kyiv. 2008.
4. Kavun S. V. *Systema ekonomichnoi bezpeky: metodolohichni ta metodychni zasady* [System of economic security: methodological and methodical principles]. Kharkiv. KhNEU. 2009.
5. Makovoz O. S. Analysis of the structure of economic security of enterprises in the agrarian sector of Ukraine. *Infrastruktura rynku*. 2019. vol. 27. P. 198–203.
6. Nitsenko V. S., and Rudenko S. V. Risk management at enterprises in the agro-food sector. *Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky*. 2017. no. 3. P. 12–21.
7. Utenkova K. O. *Ekonomichna bezpeka ahrarnoho sektora: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Economic security of the agricultural sector: theory, methodology, practice]. Kharkiv. PromArt. 2020.
8. Shkarlet S. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: innovatsijnyj aspekt* [Economic security of the enterprise: innovative aspect]. Kyiv. Knyzhkove vyd-vo NAU. 2007.
9. Yarova Yu. O. and Artemenko L. P. The structure of economic security of the enterprise in crisis conditions. *Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut»*. 2016. no. 13. P. 257–263.

Надійшла до редакції 20.10.2023р.